

Η ΤΩΝ ΑΘΕΟΛΟΓΗΤΩΝ ΕΠΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ

**Τοῦ κ. ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ,
Καθηγητῆ καὶ Προέδρου
τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς
καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ.**

Πρῶτος πού ἀμφισβήτησε τὴν ἀγιότητα τοῦ Νεοφύτου εἶναι ὁ προτεστάντης ἱερέας Fr. E Warren¹. Στὴ συνέχεια οἱ C. Mango - E. J. W. Hawkins² μίλησαν γιὰ ὑπεροψία καὶ ματαιοδοξία τοῦ Νεοφύτου πού ἐκφραζόταν στὴν ἀγιογραφία τῶν δύο ἀγγέλων πού προπαγάνδιζε τὴν ἀγιότητά του.

Τό ἴδιο ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ R. Cormack³. «Some must have found in the visual images of Neophytos a formulation of a question inexpressible in verbal terms: was Neophytos a new apostle or even perhaps a new Christ?». Ὁ Cormack⁴ διερωτᾶται ἂν μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθεῖ ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Νεοφύτου ἀνάμεσα στοὺς δύο ἀγγέλους, ὅτι ὁ Ἅγιος θεωροῦσε τὸν ἑαυτό του ὡς ἓνα νέο ἀπόστολο ἢ ἀκόμη ἴσως καὶ ἓνα νέο Χριστό.

Ἡ ἐρώτηση αὐτὴ τοῦ Cormack εἶναι ἐπιπόλαιη καὶ ἀθεολόγητη. Ἄν ὁ συγκεκριμένος ἐρευνητής ἔκανε ἀπλή ἀνάγνωση τῶν βι-

1. «The "Ritual Ordinance" of Neophytus», *Archaeologia* 47 (1881), 1-36 καὶ αὐτοτελῶς Westminster 1882.

2. «The hermitage of St. Neophytos and its wall-paintings», *Dubarton Oaks Papers* (DOP), 20 (1966), 119-206.

3. Writing in gold. Byzantine society and its icons, London 1985, σ. 249-251.

4. R. Cormack, ὁπ.π., σ. 239-242.

βλικῶν καί πατερικῶν κειμένων, δέν θά διέπραττε αὐτό τό σφάλμα. Ἀσφαλῶς, ἡ ζωή, ἡ διδασκαλία καί τό συγγραφικό ἔργο τοῦ ἁγίου Νεοφύτου δέν εὐνοοῦν αὐτοῦ τοῦ εἵδους συλλογισμούς. Ἡ ἐρμηνεία πού ἐπιχειρεῖ νά κάνει εἶναι ἐκτός ἱστορικῆς πραγματικότητας· ὁ Νεόφυτος γνωρίζει ὅτι εἶναι ἕνας ἁμαρτωλός μοναχός πού ἀγωνίζεται γιά τήν σωτηρία του καί τήν στήριξη τῶν μοναχῶν του, τῶν ἀκροατῶν καί ἀναγνωστῶν τῶν συγγραμμάτων του. Γι' αὐτό τέτοιου εἵδους νοσηρές φαντασιώσεις δέν μπορούσε νά ἔχει ὁ ῚΕγκλειστος τῆς Πάφου.

Συνεχίζοντας ὁ Cormack τήν παραπάνω ἄποψή του, ὁδηγεῖται καί σέ ἄλλους ἀπλοϊκοὺς καί παράλογους συλλογισμούς πού δέν ἀνταποκρίνονται οὔτε στή βιβλική θεολογία, οὔτε στήν πατερική ἐρμηνευτική καί γενικότερα στήν ὀρθόδοξη παράδοση: «The parallelism with ascent of Christ to Heaven is clearly intentional. The composition is one unique in Byzantine art. It portrays visually something which the writings of Neophytos allude to less directly: that Neophytos take as his model Christ himself and will on death immediately go to Heaven».

Πρόκειται γιά παράλληλη μίμηση τοῦ ἀναληφθέντος Ἰησοῦ ἀπό τόν Νεόφυτο καί, ὅπως ὁ Ἰησοῦς ἀνελήφθη στόν οὐρανό, ἔτσι καί ὁ Νεόφυτος μετὰ τόν θάνατό του θά βρεθεῖ στή βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἡ ἔλλειψη θεολογικῆς παιδείας ἐκθέτει σοβαροὺς κατὰ τά ἄλλα ἐπιστήμονες νά στηρίζουν τήν ἔρευνά τους σέ εἰκασίες καί ὄχι σέ βεβαία καί ἀσφαλῆ γνώση πού προσφέρεται ἀπό τά βιβλία καί πατερικά κείμενα. Συνεχιστής αὐτῶν τῶν ἀθεολογήτων σκέψεων εἶναι ἡ Κάτια Γαλαταριώτου.

Τό ἔργο τῆς Γαλαταριώτου⁵, «Κατασκευάζοντας ἕνα ῚΑγιο»,

5. C. Galatariotou, *The Making of a Saint. The life, times and sanctification of Neophytos the Recluse*, Cambridge University 1991, σσ. 305. Πρβλ. ἔργα τῆς ἰδίας πού προηγήθηκαν τῆς διατριβῆς καί ἔχουν σχέση μέ τό πρόσωπο, τό ἔργο καί τίς ἰδέες τοῦ ῚΕγκλείστου γιά τίς γυναῖκες: «Holy women and witches: Aspect of Byzantine conceptions of gender», *Byzantine and Modern Greek Studies* (BMGS) 9 (1984-5), 55-94, γιά τόν ἔρωτα καί τόν θάνατο, «Eros and Thanatos: a Byzantine Hermit's conception of sexuality», BMGS 13 (1989), 95-137, γιά τή σχέση τοῦ Νεοφύτου μέ τόν ἐπίσκοπο Πάφου Βασίλειο Κίνναμο, «The bishop and the

ἀναφέρεται στήν κατασκευή ενός αγίου, καί ἐξειδικεύεται στή ζωή, τήν ἐποχή καί τήν ἀγιότητα τοῦ Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ θέματος στηρίζεται στήν ἀρχική διδακτορική της διατριβή καί διαιρεῖ τήν ἐργασία της σέ τέσσερα μέρη. Μετά ἀπό μιά σύντομη εἰσαγωγή, ὅπου ἀναπτύσσει τό σκοπό καί τή μέθοδο τῆς ἐργασίας της, ἡ Γαλαταριώτου στό πρῶτο μέρος ἀναφέρεται στή ζωή καί τήν ἐποχή τοῦ Νεοφύτου (σσ. 30-70). Στό δεύτερο μέρος παρουσιάζει τήν πορεία τοῦ Ἐγκλείστου στήν αὐτοαγιοποίηση (self sanctification) (σσ. 71-152), ἐνῶ στό τρίτο μέρος τήν κοινωνική διάσταση τῆς ἀγιότητας (σσ. 153-246), καί στό τέταρτο τήν ἀγιοποίηση τοῦ Ἐγκλείστου (σσ. 247-250). Ἡ ὅλη ἐρευνητική προσπάθεια τῆς Γαλαταριώτου κλείνει μέ ἕνα ὁδηγό τῶν συγγραμμάτων τοῦ Νεοφύτου καί μιά ἐμπεριστατωμένη βιβλιογραφία καί εὑρετήριο. Παρόλο πού τό ἔργο εἶναι ἀξιόλογο καί σύμφωνα μέ τά διεθνή ἐρευνητικά πρότυπα, οἱ ἀγιολογικές ἀπόψεις πού ἐκφράζονται στή μελέτη τῆς Κάτιας Γαλαταριώτου εἶναι ἐπηρεασμένες ἀπό τή δυτική καί ἰδιαίτερα τήν προτεσταντική θεολογία χωρίς νά λαμβάνει ὑπόψη οὔτε τά ἀγιολογικά δεδομένα τῆς ὀρθόδοξης Θεολογίας στήν κατεύθυνση τῆς ἀγιοποιήσεως τοῦ Ἐγκλείστου, οὔτε τά πνευματικά δεδομένα τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας γιά τόν μοναχισμό καί τήν ἀσκητική ζωή. Ἡ Γαλαταριώτου φαίνεται νά μή γνωρίζει τίς ἀρχές πού ἐπικράτησαν στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία σχετικά μέ τήν ἀναγνώριση τῶν ἀγίων.

Μήπως, ὅμως, οἱ κοινωνιολογικές προσεγγίσεις τῆς μορφῆς τοῦ Ἐγκλείστου πρέπει νά ἐκτιμηθοῦν παράλληλα μέ τήν κοινωνική διάσταση τῆς δράσης τοῦ Ἀγίου καί μέ τό πνευματικό αἰσθητήριο

hermit: Church patronage in action in twelfth-century Cyprus», *Ἐπετηρίδα Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν* (ΕΚΕΕ) 18 (1991), 85-103 καί τήν *Τυπική Διαθήκη μέ κτητορικά Τυπικά*, «Byzantine ktetorika Typika: a comparative study», *Revue des Etudes Byzantines* (REB), 45 (1987), 77-138. Πρβλ. καί Κ. Γαλαταριώτου, «Τό κοινωνικό ὑπόβαθρο τῆς μυθοποίησης ἢ πῶς κατασκευάζεται ἕνας ἅγιος», *Τό Βυζάντιο καί ἡ Κύπρος*, Λευκωσία 1998, σσ. 145-168.

τοῦ πιστοῦ λαοῦ; Ἀκόμη, μήπως ἡ ἐργασία μποροῦσε νά ἐκτιμήσει ἀνάλογα τήν εὐσέβεια, τήν πνευματική ἄσκηση, τήν ἀρετή, τό πνεῦμα θυσίας καί τήν ἀγιότητα τοῦ Ὁσίου, πού ἦταν ἡ πρόκληση γιά τήν ἀγάπη τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἅγιο Νεόφυτο, ὥστε νά διερευνηθεῖ ἔτσι τό θέμα καί ἀπό θεολογική ἄποψη;

Ἡ προσπάθεια τῆς Κυπρίας ἐρευνήτριας νά παρουσιάσει τόν Νεόφυτο ὡς προπαγανδιστή τῆς ἀγιότητάς του καί ὅτι λίγο πολύ ἐξαπάτησε τόν ἀμόρφωτο λαό τῆς Κύπρου, ἀλλά καί ὁλόκληρο τόν ὀρθόδοξο κόσμο νά τόν ἀναγνωρίσει ἅγιο ἀποτελεῖ αὐθαίρετη, ἀστήρικτη καί ἀθεολόγητη ἐπιχειρηματολογία. Προφανῶς ἡ Γαλαταριώτου, ἀναθρεμένη στόν προτεσταντικό χῶρο καί τήν παιδεία τῆς Ἀγγλίας μπερδεύει τίς κοσμικές ἀπόψεις τῆς προπαγάνδας καί τοῦ marketing μέ τίς ἀρχές καί τίς θεολογικές ἀπόψεις τῆς ἐπιστήμης τῆς Ἀγιολογίας, τίς ὁποῖες φαίνεται νά ἀγνοεῖ. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι αὐτή τῇ γραμμῇ Γαλαταριώτου μέ ἀπόλυτη συνέπεια ὑποστηρίζουν μιά ὁμάδα ἀξιόλογων ἐρευνητῶν τῆς τέχνης C. Mango καί E.J.W. Hawkins, R. Cormack τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ.

Δυστυχῶς ὅλοι αὐτοί δέν εἶναι ἐξοικειωμένοι μέ τήν ἐπιστήμη τῆς Ἀγιολογίας καί ἀντί νά περιοριστοῦν στό ἀντικείμενό τους καί μόνο, τό ὁποῖο γνωρίζουν, προσπαθοῦν νά ἐκφράσουν ἀθεολόγητες καί ἀντορθόδοξες ἀπόψεις, μέ πολιτικούς ὅρους περί ἀγιότητος πού δέν συμφωνοῦν μέ τίς καθιερωμένες διαχρονικές ἀρχές τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ἡ Γαλαταριώτου καί οἱ ἄλλοι προαναφερθέντες ἐρευνητές θεωροῦν τήν ἀγιότητα ὡς μία κοσμική ἐξουσία πού προπαγανδίζουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι. Ὅμως στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἡ ἀγιότητα εἶναι ἡ ἄκρα ταπείνωση, ἡ σπατάλη τῆς ἀγάπης στούς συνανθρώπους, ἡ μίμηση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διά βίου, ἡ ἀλλαγὴ νοός καί ἡ ἀπόκτηση ἡθους, ὅπως ἐκφράζεται στό μήνυμα τοῦ εὐαγγελίου.

Ὁ ἅγιος Νεόφυτος, ὡς νηπτικός θεολόγος, ἐμπνεόταν ἀπό τόν «φιλήσυχο ἔρωτα» καί δαπάνησε τή ζωὴ του στή νηστεία, τήν προσευχή, τήν ἄσκηση, τήν ἀγαμία, τήν ἀκτημοσύνη καί κυρίως

σχεδόν εξήντα ολόκληρα χρόνια ἔγκλειστης ζωῆς. Ἀγνοεῖ ἡ Γαλαταριώτου καί οἱ λοιποὶ ὅτι ἡ ἀγιότητα εἶναι δωρεά τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ διὰ τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ἐξάλλου ἡ ἀγιότητα εἶναι πορεία ζωῆς ὅλων τῶν πιστῶν καί ἐμπειρία πού βιώνεται ἀπό τήν ἐκκλησιαστική κοινότητα. Γι' αὐτό οἱ χριστιανοί ἔχουν τό ἀλάθητο κριτήριο τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καί αὐτή ἡ συνείδηση τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ τό ἀλάθητο θεολογικό κριτήριο γιά τήν ἀγιότητα καί τήν ἀποδοχή τοῦ ἀγίου στά δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄν ὁ Νεόφυτος ἀσχολεῖτο μέ τόσο δαιμονικό τρόπο νά φτιάξει τό προφίλ του ὡς ἀγίου δέν θά ἦταν σκεῦος ἐκλογῆς τοῦ Θεοῦ, οὔτε θά ἄντεχε ἀνθρωπίνως τίς κακουχίες τοῦ ἐγκλεισμοῦ, ἀλλά θά κατευθυνόταν ἀπό τόν διάβολο πού γνωρίζει νά διαστρέφει τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη καί ὅχι νά τήν ἀγιοποιεῖ. Ἄν ὁ Νεόφυτος εἶχε ὡς μοναδική φροντίδα τῆς ζωῆς του νά ἐξαπατήσει τόν λαό καί τήν διοικοῦσα Ἐκκλησία καί νά τόν ἀναγνωρίσουν ἅγιο, θά ἦταν ἡ πιό μεγάλη τραγική προσωπικότητα. Ὅμως ἡ ζωή, τό ἔργο καί τά συγγράμματά του δείχνουν ἰσορροπημένο ἄνθρωπο πού τό εὐαγγέλιο τό κάνει ζωή του, τῇ ζωῇ τοῦ Χριστοῦ τῇ μιμεῖται ὅπως ὁ ἀπόστολος Παῦλος καί τῇ διδασκαλία τῶν Πατέρων τήν υἱοθετεῖ καί τήν συνεχίζει ὡς Ὁρθόδοξη Παράδοση διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Ἡ Γαλαταριώτου καί οἱ προαναφερθέντες ἐπιστήμονες ἐπενδύουν τήν ἔρευνά τους μέ ἰδεολογικοψυχολογικά κριτήρια πού μποροῦν νά ἰσχύουν στήν κοσμική ζωή καί τήν προπαγάνδα τοῦ δυτικοῦ ἀνθρώπου, ὅμως σέ καμιά περίπτωση δέν ἰσχύουν στήν ἐπιστήμη τῆς Ἀγιολογίας. Τά κείμενα τοῦ Ἀγίου, ἡ διδασκαλία καί ἡ ζωή του κρίνονται μέσα ἀπό τήν ἐμπειρία καί τά γεγονότα τῆς Ὁρθόδοξης Παράδοσης, καί ὅχι μέ βάση τά κριτήρια τῆς ψυχολογίας καί ψυχιατρικῆς, τῆς πολιτικῆς καί πολύ περισσότερο μέ αὐθαίρετα ὑποκειμενικά κριτήρια πού στοχεύουν νά μετατρέψουν τήν ἀλήθεια σέ ἀπάτη. Ἡ προσπάθεια πού γίνεται ἀπό τούς παραπάνω ἐπιστήμονες νά ἐστιάσουν ὅλη τήν ἔρευνά τους

σέ μιά προπαγάνδα γιά νά ἀποδείξουν ὅτι ὁ Νεόφυτος παραπλάνησε τούς χριστιανούς καί τόν ἀναγνώρισαν ἅγιο ἀποτελεῖ ἐξόφθαλμα μιά ἀντιεπιστημονική προσέγγιση σοβαρῶν θεολογικῶν θεμάτων. Κρίνουν τά ἐκκλησιαστικά καί θεολογικά πράγματα μέ αὐθαίρετες ὑποθέσεις κοσμικῶν γεγονότων πού συνήθως ἐφαρμόζουν μεθόδους προπαγάνδας ἢ καί ἀπάτης. Προσπαθεῖ ἡ Γαλαταριώτου καί οἱ ἄλλοι ὁμοϊδεάτες της νά πείσουν τό λαό τῆς Κύπρου καί τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία γενικότερα, ὅτι τούς ἐξαπάτησε ὁ Ὑγκλειστος τῆς Πάφου, γιατί στή Μονή του παρουσιάζεται προσευχόμενος ἐν μέσῳ δύο ἀγγέλων. Αὐτή ἡ προσπάθεια δέν φαίνεται νά ἔπαισε οὔτε ἓνα πιστό.

Δέν θέλω νά ἀναφερθῶ κἄν στή Διδακτορική Διατριβή καί σέ κάποια παρόμοια μελετήματα τοῦ νεαροῦ Κυπρίου Ἀνθούλη Δημοσθένους⁶, πού στηρίζεται ἀπόλυτα στή Γαλαταριώτου καί τούς ἄλλους πού μνημόνευσα παραπάνω, γιατί στερεῖται κάθε ἐπιστημονικῆς μεθοδολογίας καί τό περιεχόμενό της εἶναι ἓνα ὑβρεολόγιο ἐναντίον τοῦ Ἁγίου.

Ὁ Νεόφυτος εἶναι πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκαλος καί ἀξιόλογος νηπτικός θεολόγος καί αὐτό θέλω νά δείξω στή συνέχεια. Γιά νά δώσω μιά σοβαρή τελική ἀπάντηση τόσο στή Γαλαταριώτου ὅσο καί στούς ἄλλους ἐρευνητές θά παρουσιάσω στή συνέχεια ἀντιπροσωπευτικά κείμενα τοῦ ἰδίου τοῦ Νεοφύτου πού τούς διαφεύδουν κατηγορηματικά καί στό τέλος θά ἀναφερθῶ στό θέμα τῆς ἀναγνώρισης καί ἀνακήρυξης τῆς ἀγιότητος τοῦ Ὑγκλείστου. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἔχει ἓνα χαρακτηριστικό κείμενο ἀπό τίς Κατηχήσεις, πού εἶναι ἔργο τῆς προχωρημένης ἡλικίας του. Ἐκεῖ φαίνεται καθαρά πώς ὁ Νεόφυτος στόχευε τήν ἀγιότητα ὅχι μέ προπαγάνδα καί τεχνάσματα, ἀλλά μέ τήν ψυχική καλλιέργεια, τήν κάθαρση τοῦ νοός καί τῆς καρδίας ἀπό

6. Ὁ Ὑγκλειστος ἅγιος Νεόφυτος (1134-1214 περ.) καί ὁ κόσμος του, Λευκωσία 2007, σσ. 282. Πρβλ. Δ' Διεθνές Κυπριολογικό Συνέδριο, *Περίληψεις*, Λευκωσία 2008, σ. 100-102. Τοῦ ἰδίου, «Ὁ Ἑγκλειστος καί ἡ Κύπρος ζώντας στά "Νέα Σόδομα"», στό *Βυζαντινή Κύπρος* (965-1191), 2002, σσ. 77-89.

τούς πονηρούς λογισμούς καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ὅπως ὁ κάθε χριστιανός. Ἀκόμη συνιστᾷ τὴν ἀπόκτηση τοῦ θείου φωτισμοῦ, ὥστε μέ τὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας, ὁ ἴδιος, οἱ ἀκροατές καὶ οἱ ἀναγνώστες του νά ἐπιδοθοῦν στή νηστεία καὶ τὴν προσευχή, γιὰ νά ὀδηγηθοῦν στήν ταπείνωση. Ἔτσι θά φθάσουν στήν ἐπιείκεια πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, μέ φόβο καὶ σεβασμό στὸν Θεό. Τότε ἡ χερσωμένη καρδιά τους θά ἀνανήψει, ἀρνούμενοι τὴν φιληδονία καὶ ἀκολουθώντας τὴν ἀγνότητα καὶ σωφροσύνη τοῦ νοός καὶ τοῦ σώματος. Ἔτσι θά γίνουν συνεργοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ θά ἔχουν πλούσια πνευματικὴ καρποφορία καὶ θά γίνουν μέτοχοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Αὐτός ἦταν ὁ στόχος καὶ ἡ ἐλπίδα κάθε χριστιανοῦ πού θέλει νά γίνει πραγματικὰ μέτοχος τῆς αἰωνιότητος καὶ ὅχι νά ἐξαπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους νά τὸν δοξάσουν στή γῇ καὶ ἅς εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸν Τριαδικό Θεό.

Ἀναφέρει χαρακτηριστικά ὁ ἅγιος Νεόφυτος: «Προσέλθωμεν οὖν, ἀδελφοί, τῇ προρρηθείσῃ ἀμπέλῳ τῆς πανσέπτου νηστείας ἅμα πρωΐ καὶ ἐργασώμεθα ἐν αὐτῇ ἐργασίαν τοῦ οἰκοδεσπότη εὐάρεστον, ἵνα ὀψέ πρὸς τό τέλος ἡμῶν ἐλθόντος τοῦ οἰκοδεσπότη τό ῥηθὲν δηνᾶριον ἀπολάβωμεν. Ἐργασώμεθα δέ οὕτω καθώς καὶ προεῖπον ὡς ἐπιστήμων ἀμπελουργός, ἡγουν καθαρῶμεν πρῶτον τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἐξ ἀκαθάρτων ἐννοιῶν καὶ πάντα λίθον πωρώσεων βάλωμεν ἔξω καὶ πᾶσαν ὕλην καὶ ἀκαθαρσίαν θεϊκῶ πυρί καταπρήσαντες ἐκκαθάρωμεν καὶ γῆν χερσωθεῖσαν, καρδίαν ἡμῶν, εἰ δυνατόν, δάκρυσι διαβρέξωμεν καὶ ἀπαλύναντες ταύτην συζεύξωμεν τὰς δύο βοῦς τὰς ἐκλεκτάς, ἥτοι νηστείαν καὶ προσευχήν, ἅς καὶ δεσμεύσωμεν σχοίνῳ ἀτμήτῳ, φόβῳ Θεοῦ, καὶ ἄροτρον μετανοίας καὶ ὕνιν ταπεινώσεως αὐταῖς περιβάλλωμεν, ἵνα τῶν ἀκανθῶν, παθῶν, ἐκείνων ἐκριζωθῶσι τὰ λείψανα, ζυγῶ δέ χρηστῆς ἐπιεικειᾶς καὶ ζεύγλῃ ὑπομονῆς περισφίγγαντες τό ῥηθὲν ἁγιοσύζευκτον ζευγος καὶ πῆξαντες κορωνίδα τῷ ἀρότρῳ τῆς μετανοίας φόβον καὶ πόθον Θεοῦ καὶ δόντες ἐν τῇ χειρὶ τῆς ψυχῆς βούκεντρον ἐργασίας καὶ ὀξύμαχιν ὀξύ, νεώσωμεν καὶ καλλιεργήσωμεν τὴν χερσωθεῖσαν γῆν, καρδίαν ἡμῶν,

καί οὕτω πᾶν δένδρον φιληδονίας ῥιζηδόν ἀνασπάσαντες, τότε τό ἀγνείας καί σωφροσύνης κλῆμα εὐκόλως καί ῥαδίως Θεοῦ συνεργία καταφυτεύσωμεν, καί τοῦτο φόβῳ Θεοῦ κύκλωθεν περιφράζαντες, νεμομένων παθῶν καί βοσκημάτων παντοδαπῶν τήν λύμην ἀποτειχίσωμεν, ἵνα τό κλῆμα ἡμῶν ὑπάγῃ, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος, ἥτοι ἐλάση, αὐξήση καί καρπὸν φέρῃ καί ὁ καρπὸς ὑμῶν μείνῃ, τουτέστιν ἄσυλος, ἄτμητος, ἄφθαρτος, ἀένναός τε καί ἀθάνατος»⁷.

Ἄν ὁ στόχος τοῦ Νεοφύτου ἦταν ἡ αὐτοπροβολή τῆς ἀγιότητος, δέν χρειάζόταν νά ὑποστῇ μιὰ τέτοια μακροχρόνια ταλαιπωρία. Θά μπορούσε νά γίνει ἅγιος καί μέ image makers, πού εἶναι γνωστοί σήμερα σ' ὅλη τήν πολιτισμένη Εὐρώπη καί τόν κόσμο ὁλόκληρο. Ὡστόσο ὡς νηπτικός πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἅγιος Νεόφυτος, γνωρίζει τίς μεθοδεῖες τοῦ διαβόλου καί ἀγωνίζεται νά τίς ἀντιμετωπίσει καί νά τίς κατανικήσει. Μιλᾷ γιά τήν ἀξία τῶν πέντε αἰσθήσεων, τῆς ὁρασης, τῆς ὁσφρησης, τῆς ἀκοῆς, τῆς γεύσης καί τῆς ἀφῆς. Ὡς νηπτικός Πατέρας συνιστᾷ τήν σπουδή, τήν νήψη καί τήν ἐγρήγορηση, γι' αὐτοῦς πού θέλουν νά σωθοῦν.

Κάνοντας ἀλληγορική ἀναφορά σέ βάρβαρα ἔθνη καί τοὺς βάρβάρους δαίμονες, μιλᾷ γιά τήν περιφρούρηση τῶν αἰσθήσεων ἀπό τίς αἰσchrές ἐπιθυμίες: «Τήν ἰσάριθμον δέ τῶν πέντε αἰσθήσεων μέλλοντες πέμπτην ἐπιβάναι ἐβδομάδα, δίκαιον ᾠήθημεν περί τῶν πέντε αἰσθήσεων μικρά τῇ ὑμετέρᾳ διαλεχθῆναι ἀγάπῃ, δηλαδή τῆς ὁράσεως, τῆς ὁσφρήσεως, τῆς ἀκοῆς, τῆς γεύσεως καί τῆς ἀφῆς, δι' ἧς πολλῆς χρειᾷ σπουδῆς, πολλῆς νήψεως, πολλῆς ἐγρηγόρσεως τοῖς βουλομένοις σωθῆναι, ἵνα μή «θάνατος ἀναβῇ» ὡς γέγραπται, «διὰ τῶν θυρίδων» ἡμῶν - θυρίδας λέγω τάς ῥηθείσας πέντε αἰσθήσεις ἡμῶν - καί ὥσπερ τά βάρβαρα ἔθνη διὰ θυρίδος τοῦ κάστρου εἰσέρχονται καί κρατοῦσιν αὐτοῦ ἢ ἀκοντίζουσι βέλη διὰ τῶν θυρίδων καί ἀναιροῦσι πολλούς, οὕτω

7. Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, *Συγγράμματα*, τ. Β', *Βίβλος τῶν Κατηχήσεων*, ἐκδ. Β.Κ. Κατσαρός, ἔκδοσις Ἱερᾶς Βασιλικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1998, σ. 227, 44-228, 70.

καί οἱ βάρβαροι δαίμονες διά τῶν θυρίδων, αἰσθήσεων ἡμῶν, ἀκοντίζουσι βέλη αἰσχυρῶν ἐπιθυμιῶν καί τραυματίζουσι καί ἀποκτείνουσιν ἡμῶν τάς ψυχάς. Ἐκπέμπει γάρ ἐν τῇ καρδίᾳ βέλη ὁ πονηρός, ποτέ μέν ἐξ ὀράσεως, ἐκ τοῦ βλέπει κακῶς καί τρωθῆναι “κάλλους ἐπιθυμίας”, ποτέ δέ ἐξ ὀσφρήσεως, ἐκ τοῦ ἐμπαθῶς ὀσφρανθῆναι, ποτέ δέ ἐξ ἀκοῆς, ἐκ τοῦ ἀκούει τά βλαβερά, ποτέ δέ ἀπό γεύσεως, ἐκ πολυσίτου διαίτης καί τρυφηλοῦ, ποτέ δέ ἐξ ἀφῆς, ἐκ τοῦ κρατῆσαι κακῶς ἢ ἐκ τοῦ κλέπει καί πλεονεκτῆσαι καί ἀρπάξει τά ἀλλότρια ἢ ἐκ τοῦ τύπαι ἀδίκως καί ἀνηλεῶς»⁸.

Σχολιάζοντας ὁ Νεόφυτος τά πάθη τοῦ Χριστοῦ κατὰ τή Μεγάλη Ἑβδομάδα, συνιστᾷ νά νεκρωθοῦν οἱ ἀκροατές καί ἀναγνώστες του, νέκρωση πρὸς ζωὴν, γιατί ὁ Ἰησοῦς νεκροῦται γιά νά νεκρώσει τόν θάνατο καί νά μᾶς ἀπαλλάξει ἀπό τήν νέκρωση τῆς φθορᾶς. Προτρέπει τοὺς πιστοὺς, καί πρῶτα τόν ἑαυτό του, νά συσταυρωθοῦν γιά νά συναποθάνουν καί νά συναναστηθοῦν μέ τήν χάρι τοῦ ἀναστημένου Κυρίου. Ἐπειδὴ λέγεται Μεγάλη Ἑβδομάδα, προτρέπει νά ἐπιδοθοῦν σέ μεγάλα ἔργα, ὅπως εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ προσευχή, ἡ ἐξομολόγηση, ἡ ἐκκοπή τῶν θελημάτων, ἡ ὑπομονή καί ἡ ὑπακοή. Λιμένας γιά τόν κάθε πιστό εἶναι ἡ ἀνάσταση.

Ὁ λόγος τοῦ Ἐγκλείστου εἶναι λόγος θεολογικός, σωστικός, ὅπως κάθε νηπτικοῦ πατέρα: «Ἐπεὶ δέ καί πρὸς τό ἐκούσιον πάθος ὁ ἀπαθής παραγίνεται καί νέκρωσιν ζωηφόρον ὑπὲρ ἡμῶν νεκρωθῆναι διαγωνίζεται, νεκρωθῶμεν καί ἡμεῖς νέκρωσιν πρὸς ζωὴν· νεκροῦται γάρ ἐκεῖνος, ἵνα νεκρώσῃ τόν θάνατον καί ἵνα ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ νεκρώσεως καί φθορᾶς. «Νεκρώσωμεν οὖν» καί ἡμεῖς «τά μέλη ἡμῶν τά ἐπὶ τῆς γῆς», ἥτοι «πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, ἐπιθυμίαν κακὴν» καί τά ἑξῆς, καθὼς ὁ θεῖος Παῦλος ἐντέλλεται. Χριστός διὰ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας εἰς θάνατον παραδίδεται· «Αὐτός» γάρ «ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκε», φησὶν ὁ

8. Συγγράμματα, τ. Β', ὁπ.π., σ. 238,5-239,24.

Ἡσαΐας, «καί διά τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν παρεδόθη»· ἡμεῖς δέ, κἄν δι' ἡμᾶς αὐτούς, σπουδάσωμεν διά τῆς ἐκείνου χάριτος καί τοῦ ζωηφόρου θανάτου ζωῆς ἐπιτυχεῖν. Ἐγγίζει ὁ τούτου σταυρός καί ὁ θάνατος καί ἡ ταφή καί ἡ ζωηφόρος Ἀνάστασις. Δεῦτε καί ἡμεῖς συσταυρωθέντες τούτῳ συναποθάνωμεν καί συνταφέντες συναναστώμεν τῇ αὐτοῦ χάριτι. Ἐγγίζει, ἐφέστηκεν ἤδη Ἑβδομάς ἡ Μεγάλη, ἐν ἣ τὰ μεγάλα μυστήρια καί τὰ ὑπέρ νοῦν ἔργα μεγαλοφυῶς καί θεοφυῶς καί θεοβουλεύτως συνετελέσθησαν, δι' ὧν καί Ἑβδομάς Μεγάλη εἰκότως καί λέγεται. Σπεύσωμεν οὖν καί ἡμεῖς ἔργα ἐν αὐτῇ μεγάλα ἐπιτελεῖν. Μέγα ἔργον ἀγάπη, νηστεία, ἀγρυπνία, προσευχή καθαρά, ἐξομολόγησις ἁμαρτιῶν, ἐκκοπή θελημάτων οἰκείων καί ὑπομονή ἀπερίεργος, ὑπακοή καί βίος καθαρὸς σὺν φρονήματι ταπεινῷ. Ὁ ταῦτα γοῦν καταξιωθείς ἐκτελεῖν, εἴτε διηνεκῶς εἴτε κἄν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑβδομάδι ταύτῃ, μεγάλα ὄντως καί ἀναστάσεως ἄξια καί αὐτός ἔργα ἐκτελεῖν κατηξίωται. Ἐγγίζει ὁ οἰκοδεσπότης, ἵνα τό δηνάριον ἀποδῷ τοῖς ἐργάταις τοῦ ἀμπελῶνος αὐτοῦ. Ἐργασώμεθα εὐτόνως τὰ τοῦ ἀμπελῶνος ἔργα τὰ προρρηθέντα καί ληψόμεθα τό δηνάριον. Ἐγγίζει ὁ λιμὴν τῆς θείας ἀναστάσεως. Μὴ χαλάσωμεν τὰ ἱστία τῆς προθυμίας, ἄχρις εἴσω τοῦ λιμένος τούτου εἰσέλθωμεν καί ἐν αὐτῷ καταλύσωμεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ διά τὸν κόπον τῆς ἀγρυπνίας δεῖ ἐπιτέμνειν τὸν λόγον, ἵνα μὴ κάμνητε, ἐπιτέμνομεν ἤδη»⁹.

Ὁ ἅγιος Νεόφυτος, ὡς νηπτικός πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μιλᾷ γιὰ τό ἀλώβητον λογικόν, ὅπως δόθηκε κατὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Προϊόν τοῦ ἀλώβητου λογικοῦ, κατὰ τὸν ῥηκλειστο, εἶναι ἡ ὀρθὴ πίστις, ἡ εὐσέβεια πρὸς τὸν Θεό, ὁ καθαρὸς βίος, ἡ ἀγαθὴ αἴσθησις, ἡ ἐγκράτεια, ἡ ταπείνωσις, ἡ ἐπιλογή τοῦ ἀγαθοῦ, οἱ εὐπρεπεῖς συλλογισμοί, ἡ πορεία πρὸς τὸν Θεόν, ἡ μνήμη θανάτου, ὁ φόβος πρὸς τὸν Θεό καί τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐτσι ὡς λογικοὶ ἄνθρωποι νὰ τιμήσουν τό λογικὸ τῆς ψυχῆς μέρος μέ λόγια καί μέ ἔργα.

9. Συγγράμματα, τ. Β', ὁπ.π., σ. 253-254.

Μέ τόν τρόπο αὐτό ὁ λόγος τοῦ Ἀγίου γίνεται λόγος παρακλήσεως καί ποιμαντικῆς φροντίδας πρῶτα πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Ἑγκλείστρας, τοὺς προσερχομένους πιστοὺς καί τοὺς ἀναγνώστες τῶν συγγραμμάτων του: «Καί περί μέν λογικοῦ ἀλόγου ἀπόχρη ταῦτα. Ὅτε δέ ἀλώβητον ἴσταται τό λογικόν, οἷον καί ἐδόθη πρὸς Θεοῦ, τότε πηγάζει ἐκεῖθεν πᾶν ἀγαθόν· ὧν πρῶτον πίστις ὀρθή καί εὐσέβεια πρὸς Θεόν, ἀνόθευτος βίος, ἀπερίεργος ζωή, αἵσθησις ἀγαθῆ, διάκρισις ἀπλανής, ἐγκράτεια γαστρός, ἐμπαθῶν ὀρέξεων ἐκτομή, φρόνημα ταπεινόν, ἐπιλογή ἀγαθοῦ, συλλογισμοί εὐπρεπεῖς, ἀπήμαντος δρόμος, ἄνετος βίος, ὑπὲρ τῆς νοῦς, πορεία πρὸς Θεόν, μνήμη θανάτου, φόβος ἐξόδου, πόθος πρὸς Θεόν, ἔρως βασιλείας. Ταῦτα γάρ καί ὅσα τοιαῦτα τοῦ λογικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους τά κατορθώματα· ὧν τήν μνήμην, ὡς ὁ Κύριος ἔδωκεν, εἰς μέσον ἡγάγομεν, ἵνα ἀκούσωμεν καί φυλάξωμεν καί ὡς λογικοὶ τό λογικόν τῆς ψυχῆς μέρος λόγῳ καί ἔργῳ τιμήσωμεν. Διὰ τοῦτο γάρ κἀγὼ ταῦτα διεξήειν διερεθίζων ὑμᾶς τῆς ἀλογίας ἀπέχεσθαι. Εἰ δέ που καί τις πρὸς ἀλογίαν ἐτράπη διὰ πράξεων πονηρῶν, σπεύσωμεν διὰ μετανοίας τό λογικόν τῆς ψυχῆς καί αὖθις ἀνακαλέσασθαι»¹⁰.

Ὅπως ἔχουμε ἤδη ἐπισημάνει ὁ ἅγιος Νεόφυτος ἀκολουθεῖ πιστά τῇ βιβλικῇ διδασκαλίᾳ καί θεολογίᾳ καί τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας πού προηγήθηκαν καί ἔτσι γίνεται συνεχιστὴς τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης. Ἐκφράζει τὸν θαυμασμό του ὁ Ὅσιος στό ψυχικὸ σθένος καί τὴν ψυχικὴ ἀνδρεία τῶν Πατέρων, οἱ ὅποιοι κατέλυσαν τίς κακοδοξίες τῶν αἰρετικῶν. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦσαν ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ὁ μέγας Ἀθανάσιος καί οἱ λοιποὶ ὁμόφρονές τους Ἱεράρχες. Μέ τὴν εὐσέβεια καί τό θάρρος τους καταπολέμησαν μέ λόγια καί πράξεις τίς σκοτεινὲς δυνάμεις, πού κατὰ καιροὺς ἀπειλοῦσαν τὴν ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου καί διαστρέβλωναν τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων.

10. *Συγγράμματα*, τ. Β', ὅπ.π., σ. 366,35-367,50.

Ἐπίσης, πρότυπο τοῦ Ἐγκλείστου ἦταν τό πλῆθος τῶν Ὁσίων, οἱ ὅποιοι ἀγωνίζονταν τόν πνευματικό ἀγῶνα γιά τήν τελείωση καί τή θέωσή τους στά ὄρη, τίς σπηλιές, τίς ἐρημιές καί τίς τρύπες τῆς γῆς, ὅπως ἀκριβῶς ἦταν καί ἡ δική του σπηλιά στό Μελισσόβουνό τῆς Πάφου. Αὐτοί οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀσκήσεως καί τῆς ἀπόλυτης ἀφιερώσεως στόν Τριαδικό Θεό κατόρθωσαν νά βιώσουν τόν ἄυλο, τόν ἀγγελικό καί ὑψηπετή βίο, μέ πείνα καί δίψα, μέ ἀκηδία καί πάλη πρός τίς δαιμονικές δυνάμεις. Αὐτούς τοὺς ἀσκητές πού ἀκολούθησαν τή στενή καί τεθλιμμένη ὁδὸ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅλα τά χρόνια τῆς ἐπίγειας ζωῆς τους, εἶχε ὡς πρότυπο ζωῆς ὁ ἔγκλειστος τῆς Πάφου. Αὐτά τά πρόσωπα πού ἀγωνίζονταν τόν καλόν ἀγῶνα, τοὺς θεωρεῖ γενναίους καί ἀνδρείους, γιατί προχωροῦν σταθερά πρός τήν ἀρετὴ μέ ἀποτέλεσμα νά νικοῦν τίς κακές ἐπιθυμίες καί τίς σαρκικές ἡδονές καί νά ἐπιτυγχάνουν τήν ἀγνότητα τῆς ψυχῆς, τή σωφροσύνη τοῦ πνεύματος καί τόν ἁγιασμό τοῦ σώματος. Αὐτοὶ κατανικοῦν τήν αὐταρέσκεια καί τό δικό τους θέλημα καί κατορθώνουν τήν ὑπακοή. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα εἶναι ἡ ὑπερνίκηση τῆς τυραννίδας τῆς γαστέρας καί ἡ ἀπόκτηση τῆς ἐγκράτειας.

Προϋπόθεση, κατὰ τόν ἅγιο Νεόφυτο, αὐτῆς τῆς πάλης εἶναι ἡ ἄρνηση τοῦ πλούτου, τῆς δόξας καί ὅλων τῶν θνησιγενῶν καί ἀπατηλῶν πραγμάτων καί ἡ καταπολέμηση τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν. Ἀντίθετα αὐτοὺς πού δέν ἀγωνίζονται γιά τήν πνευματική τους τελείωση δέν τοὺς θαυμάζει ὁ Νεόφυτος, γιατί ἀνάμεσά τους βρίσκονται εἰδωολάτρες καί ἄπιστοι. Ἀναφέρει χαρακτηριστικά ὁ Ἐγκλειστος: *«Τοιαύτην γοῦν ἀνδρείαν εἶχε ψυχὴν καὶ δῆμος ἱεραρχῶν, δι' ἧς καὶ ὡς ἰστόν ἐρίθου κατέλυσαν τῶν κακοδόξων τὰ δόγματα. Τοιοῦτος ἦν Χρυσόστομος, Βασίλειος, Γρηγόριος, Ἀθανάσιος καὶ οἱ τούτων συμμέτοχοι· φαίνεται γάρ ἡ τούτων ἀνδρεία ἐξ ὧν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐδίδαξαν. Ὡσαύτως καὶ ὁσίων κατάλογος τοιαύτην ἔχων ἀνδρείαν ψυχὴν, ἐν “ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ἐρημίαις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς” ἄυλον καὶ ἀγγελικόν*

καί ὑψιπέτηλον βίον κατώρθωσε, πείνη καί δίψη καί ἀκηδία καί δαίμοσι προσπαλαίοντες, καί τήν στενήν καί τεθλιμμένην ὁδόν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν τόν ἅπαντα χρόνον τῆς αὐτῶν βιοτῆς ἀνδρείως καί θεαρέστως ἐβάδισαν. Ἀλλά καί μέχρι τοῦ νῦν ἐκείνους γενναίους καί ἀνδρείους ἀποκαλοῦμεν, ὅσους ὀρώμεν ἀνδρείους πρὸς ἀρετήν, ὅσους ὀρώμεν ἐπιθυμίαν νικῶντας καί σαρκικάς ἡδονάς καί κατορθοῦντας ἀγνεΐαν καί σωφροσύνην καί ἀγιασμόν, ὅσους ὀρώμεν νικῶντας αὐταρέσκεϊαν καί θέλημα ἴδιον καί κατορθοῦντας εὐπείθειαν καί ὑπακοήν, ὅσους ὀρώμεν νικῶντας γαστρός τυραννίδα καί κατορθοῦντας ἐγκράτειαν, ὅσους ὀρώμεν ὑπερορῶντας πλούτου καί δόξης καί πάντων ἀπλῶς τῶν θνητῶν καί ἀστάτων καί ἀπατηλῶν, ὅσους ὀρώμεν ἀνθισταμένους καί ἐστῶτας ἀνδρείως κατὰ παθῶν πολεμίων καί καταβάλλοντας ταῦτα· τούτους καί ἀνδρείους ἀποκαλοῦμεν εἰκότως, τούς νικωμένους δέ ἐντεῦθεν (καί) καταπίπτοντας, κἄν καί σωματικῆς εὐμοιῶσιν ἀνδρείας καί ἀριστεύωσιν ἐν πολέμοις, τάχα οὐ τοσοῦτον θαυμάζομεν, διότι καί ἐθνικοί καί ἄπιστοι πλείστοι τοιοῦτοι εὐρίσκονται· πείρα γάρ καί γύμνασις καί ῥώμη σώματος ἀνδρείους καί τούτους ὑπέδειξεν. Ἀλλ' ὥσπερ εἶπεν ὁ Θεός περί τινος ἐσφαλμένης νηστείας διὰ Ἡσαΐου ὅτι “οὐ τοιαύτην νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην”, οὕτω καί περί ἐσφαλμένης ἀνδρείας σωματικῆς ἐφάμαρτου εἰκός λέγειν αὐτόν ὅτι οὐ τοιαύτην ἀνδρείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην ἐφάμαρτον»¹¹.

Τέλος, παραθέτω ἓνα χαρακτηριστικό ἀπόσπασμα ἀπό τό Περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν τοῦ ἀγίου Νεοφύτου, ὅπου φαίνεται σαφέστατα πὼς ὁ Ὑπερβαλὺς ὅχι μόνο προπαγάνδα καί προβολή τοῦ ἑαυτοῦ του δέν ἔκανε ὥστε νά κατασκευαστεῖ ἅγιος, ἀλλὰ ὅλες του οἱ ἐνέργειες στόχευαν στή δοξολογία τοῦ ὀνόματος τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Προτρέπει τούς ἀκροατές καί ἀναγνώστες τοῦ ἔργου του νά δίνουν ἰδιαίτερη σημασία καί νά τηροῦν στή ζωή τους τά λόγια τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ. Ὁ ἴδιος ὑπογραμμίζει ὅτι τό

11. Συγγράμματα, τ. Β', ὁπ.π., σ. 396,50-397,81.

γεγονός ότι ασχολήθηκε με τις εντολές του Χριστού με τη χάρη του Θεού, γι' αυτό τό έργο του δέν ανήκει στον ίδιο, αλλά είναι κάτι που γίνεται με τη θεία χάρη. "Όσοι θεωρήσουν χρήσιμο και συμπαθητικό τον λόγο του Νεοφύτου νά δώσουν δόξα στον Θεό, ό όποιος είναι ό τεχνίτης του λόγου, και σ' Αυτόν νά αποδώσουν τον θαυμασμό και τη δοξολογία, γιατί σ' Αυτόν ανήκει. 'Ο ίδιος ό όσιος είναι τό μέσον και όργανον του Θεού, ή λύρα και οί χορδές, ένω ό τεχνίτης του όλου έργου είναι ό Τριαδικός Θεός. Σαφέστατα ό Νεόφυτος γνωρίζει νά όριοθετεί τον ρόλο του και τη σχέση του με τον Θεό. Γι' αυτό ένας ταπεινός έγκλειστριώτης δέν αναζητούσε τη δόξα των ανθρώπων, «έν όρεσι και σπηλαίοις και ταίς όπαίς της γής» (Έβρ. 11, 38-39), ώστε νά προβάλλει τη ματαιοδοξία του. 'Η ζωή του ήταν μιά αυτόταπείνωση, μιμούμενος τό πάθος και τό σταυρό του Χριστού με αποκλειστικό σκοπό τη συνανάσταση με τον αναστημένο 'Ιησού και τη συμμετοχή στη δόξα της βασιλείας του. Αυτή την πνευματική τελείωση αναζητούσε, αυτήν την απλότητα και ταπείνωση βίωσε και αυτήν ύποδείκνυε στους άκροατές και αναγνώστες των συγγραμμάτων του ως σήμερα: «Ταύτα ούν ήμεις περί των θείων εντολών χάριτι Θεία διαχαράξαντες αίτούμεν τούς έντυγχάνοντας έργω προσέχειν τά του Σωτήρος ήμών ταύτα θεία προστάγματα και τηρεΐν. Και όσοις μέν ό ήμέτερος λόγος έράσμιος αναφανείη τῷ Θεῷ δώτῳσαν δόξαν και μή τη λύρα και ταίς χορδαίς αλλά τῷ τεχνίτη Θεῷ θαυμάσαντες τον ύμνον απόδοτε»¹².

Κλείνοντας αυτόν τον διάλογο γιά την αναγνώριση και ανακήρυξη¹³ της αγιότητας του Νεοφύτου θέλω νά υπογραμμίσω ότι

12. Αγίου Νεοφύτου του Έγκλείστου, *Συγγράμματα*, τ. Α', *Δέκα λόγοι περί του Χριστού εντολών*, έκδ. 'Ι. Ε. Στεφανής, έκδοση 'Ιερās Βασιλικής και Σταυροπηγιακής Μονής Αγίου Νεοφύτου, Πάφος 1996, σ. 203, 6-11.

13. Γιά τό θέμα της αναγνώρισης και ανακήρυξης των Αγίων στην 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία βλ. Δ. Γ. Τσάμη, *'Αγιολογία της 'Ορθόδοξης 'Εκκλησίας*, εκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 127 έξ. Στ. Παπαδοπούλου, *Διαπίστωση και διακήρυξη της αγιότητας των Αγίων*, Κατερίνη 1992, σ. 21 έξ. Π.Β. Πάσχου, *'Αγιοι οί φίλοι του Θεού*, 'Αθήνα 1995, σ. 121 έξ. 'Αντ. Παπαδοπούλου, *'Αγιολογία*, Θεσσαλονίκη 1985. Π. Εύδοκίμωφ, *'Η αγιότητα στην παράδοση της 'Ορθόδοξης 'Εκκλησίας*, Κέντρο Μελετών 'Ιερās Μονής Κύκκου,

μέ τόν ὄρο ἀναγνώριση ἐννοοῦμε τήν ἰδιαίτερη ἐν Χριστῷ ἀποδοχή καί τιμή, πού αὐθόρμητα ἀποδίδει τό πλήρωμα τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου στόν ἔγκλειστο τῆς Πάφου. Μετά τήν ἀναγνώρισή του ἡ διοικοῦσα Ἐκκλησία ἐνέγραψε τόν Ὅσιο στά Δίπτυχά της καί τόν προβάλλει στούς πιστούς καί τούς προτρέπει νά τόν τιμοῦν καί νά τόν μιμοῦνται. Ὁ ὄρος ἀναγνώριση εἶναι ταυτόσημος μέ τούς ὄρους ἀνακήρυξη, διαξήρυξη, ἔνταξη, συναρίθμηση, ἀνάδειξη, καθολική ἀναγνώριση, κατάταξη κ.λπ. Ὁ ὄρος ἁγιοποίηση¹⁴ προϋποθέτει δικανικές καί ἐκκλησιολογικές προϋποθέσεις πού δέν ἀνταποκρίνονται στήν ὀρθόδοξη παράδοση.

Μετά τήν ἀναγνώριση τοῦ ἁγίου Νεοφύτου ἀπό τήν κοινή συνείδηση τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἡ ἐκκλησιαστική ἀρχή τοῦ νησιοῦ κατέγραψε στά Δίπτυχα τόν ἅγιο, γιά νά μνημονεύεται στή θεία λειτουργία, ἐνῶ παράλληλα καθόρισε ἐτήσια γιορτή τῆς μνήμης του. Ἡ εἰκόνα καί τά λείψανά του ἐκτέθηκαν σέ δημόσια προσκύνηση, ἐνῶ οἱ ἡγούμενοι καί οἱ πατέρες τῆς Μονῆς καί οἱ πιστοί τῆς Κύπρου ἀνήγειραν ναό πρός τιμήν του καί συντάχθηκε σχετική ἀσματική ἀκολουθία του. Ἀφοῦ γενικεύτηκε ἡ τιμή τοῦ ἁγίου Νεοφύτου, ἡ Ὁρθόδοξη Οἰκουμενική Ἐκκλησία περιέλαβε τό ὄνομά του στά Συναξάρια, Ἀγιολόγια, Μηνολόγια καί Δίπτυχα¹⁵.

Λευκωσία 2007, σ. 50 ἔξ. Γ. Τσέτση, *Ἡ ἔνταξις τῶν ἁγίων στό ἑορτολόγιο*, Κατερίνη 1991. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, «Περί τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ», *Ἐκκλησία* 12 (1934), 331-335. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, «Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἁγίων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ», *Θεολογία* 19 (1941-1948), 18-52. Πρβλ. ἰδιαίτερα π. Γ. Μεταλληνοῦ, «Ἀγιότης μαρτυρουμένη», στό Ἀγιότητα. Ἕνα λησμονημένο ὄραμα, Ἐκδόσεις Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2001, σσ. 45-57. Ὅπως εὐστοχα σημειώνει: «Σύμφωνα μέ τή μακραίωνη ἐκκλησιαστική πράξη οἱ Ἅγιοι δέν ἀναγνωρίζονται μέ ἡθικολογικά, κοινωνικά καί ἐνδοκοσμικά κριτήρια, ἀλλά κατόπιν τῆς φανερώσεως τῆς ἀγιότητάς τους ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό, μέ σημεία ἀδιαμφισβήτητα πού ἀντέχουν σέ κάθε κριτική καί ἀποσείουν κάθε ἀμφιβολία» (σ. 46-47).

14. Πρόκειται γιά ἀδόκιμο ὄρο, τόν ὁποῖο υἱοθέτησαν ὁ Κ. Ράλλης, «Περί τῆς τῶν ἁγίων ἀνακηρύξεως», *Ἐκατονταετηρίς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, Ἀθήνα 1938, σ. 305-316 καί ὁ Μ. Γεδεών, Ἀγιοποιήσεις. *Τό καθεστώς τῆς ἐν ἁγίοις συναριθμήσεως*, Θεσσαλονίκη 1984.

15. R. Macrides, «Saints and sainthood in the Early Palaiologian Period», *The Byzantine Saint, University of Birmingham. Fourteenth spring symposium of Byzantin studies*, London 1981, σ. 83 ἔξ.

Στήν ἀρχέγονη Ἐκκλησία ὑπῆρχαν πολλοί πού μαρτύρησαν γιά τή χριστιανική πίστη καί ἀναγνωρίστηκαν ἀπό τή συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας ὡς μάρτυρες χωρίς προηγουμένως νά ἔχουν βαπτιστεῖ. Στή συγκεκριμένη περίπτωση ἡ Ἐκκλησία ἀναγνώρισε τό μαρτυρικό τους τέλος ὡς «βάπτισμα αἵματος», πού ἀντικαθιστοῦσε τό ἱερό βάπτισμα. Πολλοί ἀπό αὐτούς, ὅπως καί οἱ Νεομάρτυρες, δέν εἶχαν τόν χρόνο γιά νά ἐπιδείξουν εὐσεβῆ καί ἐνάρετη ζωὴ ἢ ἀκόμη καί θαύματα. Εἰδικότερα τὰ θαύματα δέν θεωρήθηκαν ὡς ἀπαραίτητα κριτήρια γιά τήν ἀναγνώριση ἀγίου, δεδομένου ὅτι οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δέν θαυματούργησαν στή διάρκεια τῆς ζωῆς τους ἢ μετὰ τήν κοίμησή τους.

Στήν ἀρχέγονη Ἐκκλησία καί στήν Ὁρθοδοξία γενικότερα τό μόνο κριτήριο γιά τήν ἀναγνώριση ἑνός ἀποθανόντος μέλους της ὡς ἀγίου εἶναι ἡ ἀναγνώρισή του ἀπό τόν πιστό λαό. Στήν ἀρχή δέν χρειαζόταν κάποια ἐκκλησιαστική διαδικασία γιά τήν καθολική ἀναγνώριση τῶν ἀγίων καί ὁ λαός μέ τή δική του πρωτοβουλία προέβαινε στήν ἀναγνώριση τοῦ ἀγίου καί στήν ἀπόδοση τιμῆς πρὸς αὐτόν. Ἀργότερα γιά τήν ἀνακήρυξη τοῦ ἀγίου ἀπό τήν ἐκκλησιαστική ἀρχή λαμβάνεται ὑπόψη τό ὀρθόδοξο φρόνημα, ὁ μαρτυρικός ἢ ἅγιος βίος καί ἡ τέλεση θαυμάτων. Σημειώνει χαρακτηριστικά ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Νεκτάριος· «Τρία θεωροῦνται τὰ μαρτυροῦντα τήν ἀληθῆ ἐν ἀνθρώποις ἀγιότητα. Πρῶτον ὀρθοδοξία ἁμωμος, ἀρετῶν κατόρθωσις ἀπασῶν, ἐν αἷς ἔπεται ἡ περί τήν πίστιν μέχρις αἵματος ἀντικατάστασις, καί τέλος ἡ περί Θεόν ἐπίδειξις σημείων ὑπερφυῶν καί θαυμάτων»¹⁶.

Μετὰ τό τέλος τῶν διωγμῶν ἐπικράτησε ἡ ἄποψη ὅτι ἡ ἐνάρετη ἐν Χριστῷ ζωὴ εἶναι ἰσάξια μέ τόν μαρτυρικό θάνατο. Γι' αὐτό ἡ Ἐκκλησία ἄρχισε νά τιμᾷ παράλληλα μέ τούς μάρτυρες καί τούς ὁμολογητές καί ὅλους ἐκείνους οἱ ὅποιοι διακρίθηκαν γιά τήν ἐνάρετη ἐν Χριστῷ ζωὴ τους. Ἔτσι «τό μαρτύριον τῆς συνει-

16. *Πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις παρὰ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διὰ Πέτρου τοῦ αὐτῶν μαϊστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα ἀντίρρησης*, Ἰάσιο 1682, σ. 201 ἐξ.

δήσεως» ἐξομοιώθηκε μέ τό «μαρτύριον τοῦ αἵματος». Ὁ ἅγιος Νεόφυτος, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπό τίς τάξεις τῶν μοναχῶν καί μάλιστα τῶν ἀσκητῶν, τῶν ἐγκλείστων, ὀνομάζεται Ὁσιος. Γι' αὐτό ὁ μέγας Βασίλειος προτρέπει τοὺς πιστοὺς· «Γίνεσθε μάρτυρες τῇ βουλήσει ἄνευ διωγμῶν, ἄνευ μαστίγων, καί ἔξετε τήν αὐτήν ἀξίαν οἷαν καί οἱ μάρτυρες»¹⁷ καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος τὸνίζει· «Εἶπον πολλάκις... ὅτι μάρτυρα οὐχί θάνατος ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καί ἡ πρόθεσις»¹⁸.

Σ' αὐτήν τήν κατηγορία Ἀγίων ἀνήκει καί ὁ ἐγκλειστος ἀσκητής τῆς τῆς Πάφου. Ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀγιότητάς του στά πλαίσια τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ξεκίνησε ἀπὸ τοὺς πιστοὺς καί ἡ πρωτοβουλία ἦταν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε ὅτι ἦταν ἀφοσιωμένος ἀπόλυτα στὸν Θεό. Ἀκόμη, ὁ Ὁσιος γνώριζε θαυμάσια τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία καί ὑπερασπιζόταν τίς ἀλήθειες τοῦ εὐαγγελίου χωρὶς νὰ ὑπολογίζει κανένα κόστος, ἐμμένοντας σταθερά στὴν ὀρθόδοξη Πατερικὴ παράδοση. Ὁ κυπριακὸς λαὸς στηριζόμενος στὸ γεγονός ὅτι ὁ ἅγιος Νεόφυτος ὑπερασπίστηκε τὴν ὀρθόδοξη πίστη τῆς Ἐκκλησίας, μάλιστα σέ χαλεποὺς καιροὺς, ὅπου στὸ νησί κυριαρχοῦσαν οἱ Λατῖνοι, καί ἔχοντας ἐμπειρία τῶν θαυμάτων του τὸν ἀνακήρυξε Ἅγιο. Στὴ συνέχεια αὐτὸ ἐπικύρωσε καί ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ τοῦ νησιοῦ.

Θέλω νὰ ὑπογραμμίσω ὅλως ἰδιαίτερος ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τίς ὁποῖες τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τὴν ἀντίδραση καί ἄρνηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἀναγνώρισε καί τίμησε κάποιον ὡς ἅγιο καί στὴ συνέχεια ἀξίωσε τὴν ἀναγραφὴ τοῦ ὀνόματός του στὰ Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας, π.χ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, Συμεὼν ὁ νέος θεολόγος κ.ἄ. Ἀντίθετα εἶναι ἄκυρη ἡ ἀνακήρυξη ἐνός ἁγίου ἀπὸ ἐπίσκοπο ἢ τὸν κλῆρο χωρὶς τὴ σύμφωνη γνώμη τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας¹⁹. Ὅπως

17. Μ. Βασιλείου, Εἰς τοὺς ἁγίους Τεσσαράκοντα Μάρτυρας, PG 31, 508.

18. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον Εὐστάθιον, PG 50, 6701.

19. Βλ. σχετικὰ Δ. Γ. Τσάμη, ὅπ.π., σ. 131 ἐξ.

εὐστοχα ἀναφέρει ὁ Γ. Τσέτσης, «ὁσάκις ἡ ἐπίσημος ἐκκλησιαστική ἀρχὴ ἠθέλησε ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας νὰ ἐπιβάλῃ τὴν μνήμην οἰουδήτινος ἁγίου, ἄνευ τῆς συμπαραστάσεως τοῦ πληρώματος, πάντοτε εὐρέθη εἰς δύσκολον θέσιν, διότι ἀντιμετώπισε τὴν ἀρνητικὴν στάσιν σύμπαντος τοῦ λαοῦ. Ἀπόδειξις δέ τούτου τυγχάνει τὸ γεγονός, ὅτι, ἂν καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μετὰ πολλοὺς δισταγμούς καὶ ταλαντεύσεις ἀνεκήρυξεν ἅγιον, τὸ 1921, τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον τὸν Ε΄ δι' ἐπίσημου συνοδικῆς ἀποφάσεως, οὗτος δὲν ἐπεβλήθη εἰσέτι εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ πληρώματος ὡς ἅγιος. Ἡ Ἐκκλησία ἀποβαίνουσα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν ἑνὸς ἁγίου, δέον ὅπως λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀναγνωριζόμενον ἅγιον ὑπὸ τοῦ πληρώματος ἀπονεομένην τιμὴν»²⁰.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Μέ ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω ὀδηγούμεστε στὰ ἐξῆς συμπεράσματα: 1) Ὁ ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἑγκλειστος δὲν διανοήθηκε ποτέ νὰ προπαγανδίσῃ τὴν ἀγιότητά του. Ἀντίθετα, εἶχε πλήρη συναίσθησις τῆς ἁμαρτωλότητάς του καὶ κατέβαλε κάθε δυνατὴ προσπάθεια ἀκολουθώντας τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση νὰ μιμηθεῖ τὴ ζωὴ τῶν Πατέρων καὶ τῶν Ὁσίων τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Αὐτὴ ἦταν ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ μέ τὴν ἐλπίδα νὰ βρεῖ χάρι καὶ ἔλεος ἀπὸ τὴ μακροθυμία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ μέσα στὴν κοινωνία τῶν Ἀγίων. Ἔτσι θὰ ἀξιωνόταν νὰ γίνῃ μέτοχος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

2) Ἡ ἔννοια τῆς ἀγιότητος, σύμφωνα μέ τὴ βιβλικὴ θεολογία, εἶναι ἡ δυναμικὴ πορεία τοῦ κάθε πιστοῦ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Ἰησοῦν Χριστό πορευόμενος πρὸς τὰ ἔσχατα. Αὐτός πού καλεῖ τοὺς Χριστιανούς εἶναι ἅγιος, γι' αὐτό τοὺς προτρέπει νὰ γίνουν καὶ ἐκεῖνοι ἅγιοι: «ἅγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι» (Α' Πέτρ. 1, 16).

20. Βλ. Γ. Τσέτσης, «Ἡ ἔνταξις τῶν Ἀγίων εἰς τὸ Ἑορτολόγιον τῆς Ἐκκλησίας», Ὁρθόδοξία 37 (1962), 249.

Ἐπίσης ὁ ἀπόστολος Παῦλος στίς ἐπιστολές του ἀποκαλεῖ τά μέλη τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων πρόσωπα ἁγιασμένα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τά ὅποια εἶναι καλεσμένα νά γίνουν ἅγιοι· «*ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοῖς ἁγίοις*» (Α΄ Κορ. 1, 2).

3) Τέλος, ἡ ἀνακήρυξη τῶν Ἀγίων εἶναι μιὰ πράξη τῆς Ἐκκλησίας πού ἀπαντᾷ στήν κρίση τοῦ Θεοῦ ἀναφορικά μέ τή ζωή τῶν πιστῶν. Ἀφετηρία εἶναι ἡ φωνή τοῦ λαοῦ, δηλαδή ἡ ἀπόδοση τιμῆς στόν ἅγιο ἀπό τόν λαό τοῦ τόπου. Αὕτη ἐλκύει τήν προσοχή τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν καί ἂν ἡ ἐπιτόπια ἔρευνα ἐπιβεβαιώσῃ ὅτι εἶναι μιὰ πραγματικότητα, τότε ἡ Ἐκκλησία τή γνωστοποιεῖ μέ πράξη της.
